

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 รูปแบบต่างๆ ของระบบการกระจายยา

ระบบการกระจายยาสำหรับผู้ป่วยในโรงพยาบาล สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ระบบหลัก ๆ คือ ระบบการกระจายยาแบบสำรองยานหอผู้ป่วย (Floor Stock หรือ Ward Stock System) ระบบการกระจายยาแบบใบสั่งยารายบุคคล (Individual Inpatient หรือ Prescription Order System) ระบบการกระจายยาแบบผสมระหว่างระบบที่ 1 และ 2 (Combination of the Individual Inpatient System and the Floor Stock System) และระบบการกระจายยาแบบยูนิตโดส (Unit Dose System)

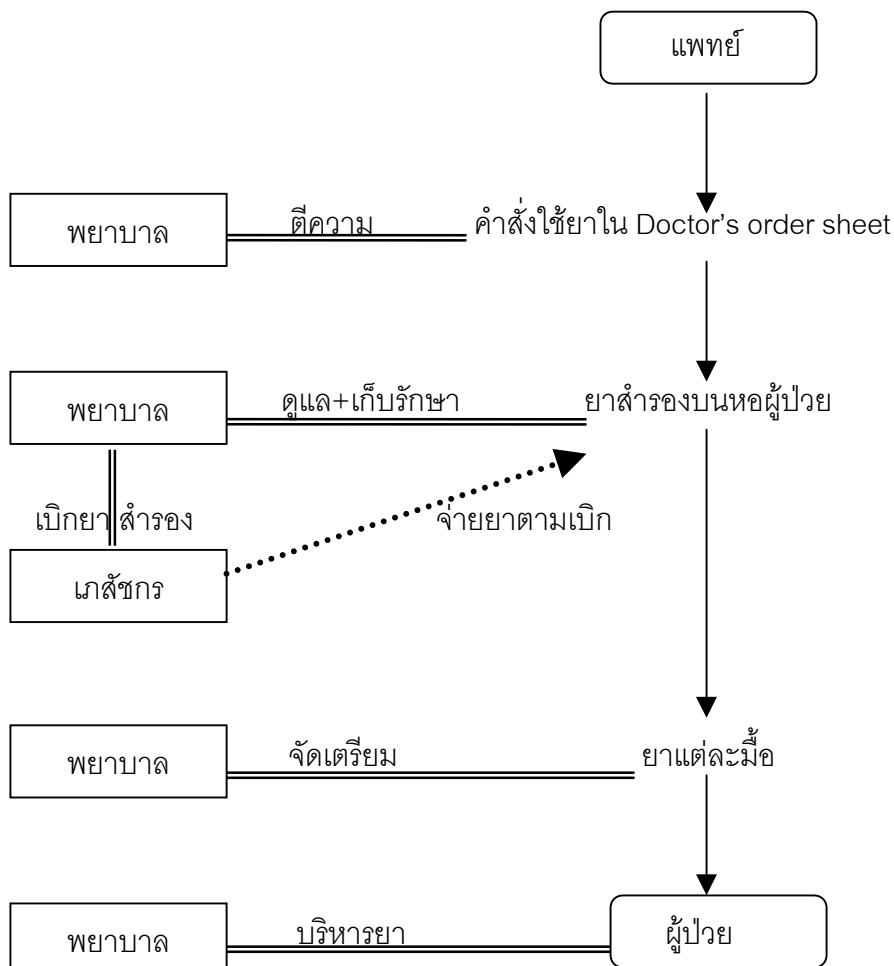
2.1.1 ระบบการกระจายยาแบบสำรองยานหอผู้ป่วย (Floor Stock System)

ในยุคเริ่มแรกเมื่อประมาณ 30 ปีก่อนของประเทศสหรัฐอเมริกา ระบบการกระจายยาที่นิยมใช้กันมากที่สุดคือระบบการกระจายยาแบบสำรองยานหอผู้ป่วย โดยพยาบาลประจำหอผู้ป่วย จะทำการเบิกยาและเวชภัณฑ์ทุกชนิดจากฝ่ายเภสัชกรรม มาเก็บไว้ที่ตู้ยาประจำหอผู้ป่วย ในปริมาณที่กำหนด ทำให้มียาพร้อมใช้ได้ทันที พยาบาลเป็นผู้ดูแลยาสำรองบนหอผู้ป่วย และเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดเตรียมและจ่ายยาให้ผู้ป่วยแต่ละรายตามคำสั่งแพทย์ ขั้นตอนการกระจายยาในระบบนี้ แสดงดังแผนภูมิที่ 1

จากแผนภูมิที่ 1 จะเห็นได้ว่า พยาบาลเป็นผู้มีบทบาทหลักตลอดกระบวนการใช้ยารักษาผู้ป่วย ตั้งแต่การตีความคำสั่งแพทย์ เลื่อยยา จัดเตรียมยา จนกระทั่งบริหารยาให้ผู้ป่วย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงคำสั่งใช้ยา พยาบาลสามารถจัดยาใหม่จากยาสำรองบนหอผู้ป่วยและบริหารยาตามคำสั่งแพทย์ให้ผู้ป่วยได้ทันที และเป็นผู้คิดราคายาเมื่อถึงเวลาที่แพทย์อนุญาตให้ผู้ป่วยกลับบ้าน ในขณะที่ฝ่ายเภสัชกรรมรับผิดชอบเฉพาะการจ่ายยาตามใบเบิกเพื่อนำยาไปเก็บสำรองบนหอผู้ป่วย การจ่ายยาของฝ่ายเภสัชกรรมไปยังหอผู้ป่วย จะไม่มีการติดฉลากสำหรับผู้ป่วยเฉพาะราย ดังนั้นยาแต่ละขวดสามารถใช้ได้หลายมือกับผู้ป่วยหลายคน แต่ระบบนี้ต้องสำรองยาตามจุดต่าง ๆ ของโรงพยาบาลหลายจุด เกิดปัญหาในการเก็บรักษายา ทำให้มีโอกาสสูญเสียยาเนื่องจากยาเสีย ยาหมดอายุ และสูญเสียค่าใช้จ่ายจากการใช้ยานหอผู้ป่วยที่ไม่

สามารถตรวจสอบการใช้ที่แท้จริงได้สูงร้อยละ 25-50 นอกจากนี้โอกาสเกิดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยามิได้มาก เนื่องจากเภสัชกรไม่ได้ตรวจสอบคำสั่งการใช้ยาของแพทย์สำหรับผู้ป่วยแต่ละรายโดยตรง ขาดการตรวจสอบซ้ำ รายงานการเกิดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาในระบบนี้สูงถึงร้อยละ 6.7 – 40 (โปยม วงศ์ภูวรักษ์, 2543 ; อภิตี เหมะจุทา, 2543 ; Benrimoj, *et al.* 1995)

แผนภูมิที่ 1 แสดงขั้นตอนการกระจายยาในระบบการกระจายยาแบบสำรองยาบนหอผู้ป่วย (Floor Stock หรือ Ward Stock System)

2.1.2 ระบบการกระจายยาแบบใบสั่งยารายบุคคล (Individual Inpatient หรือ Prescription Order System)

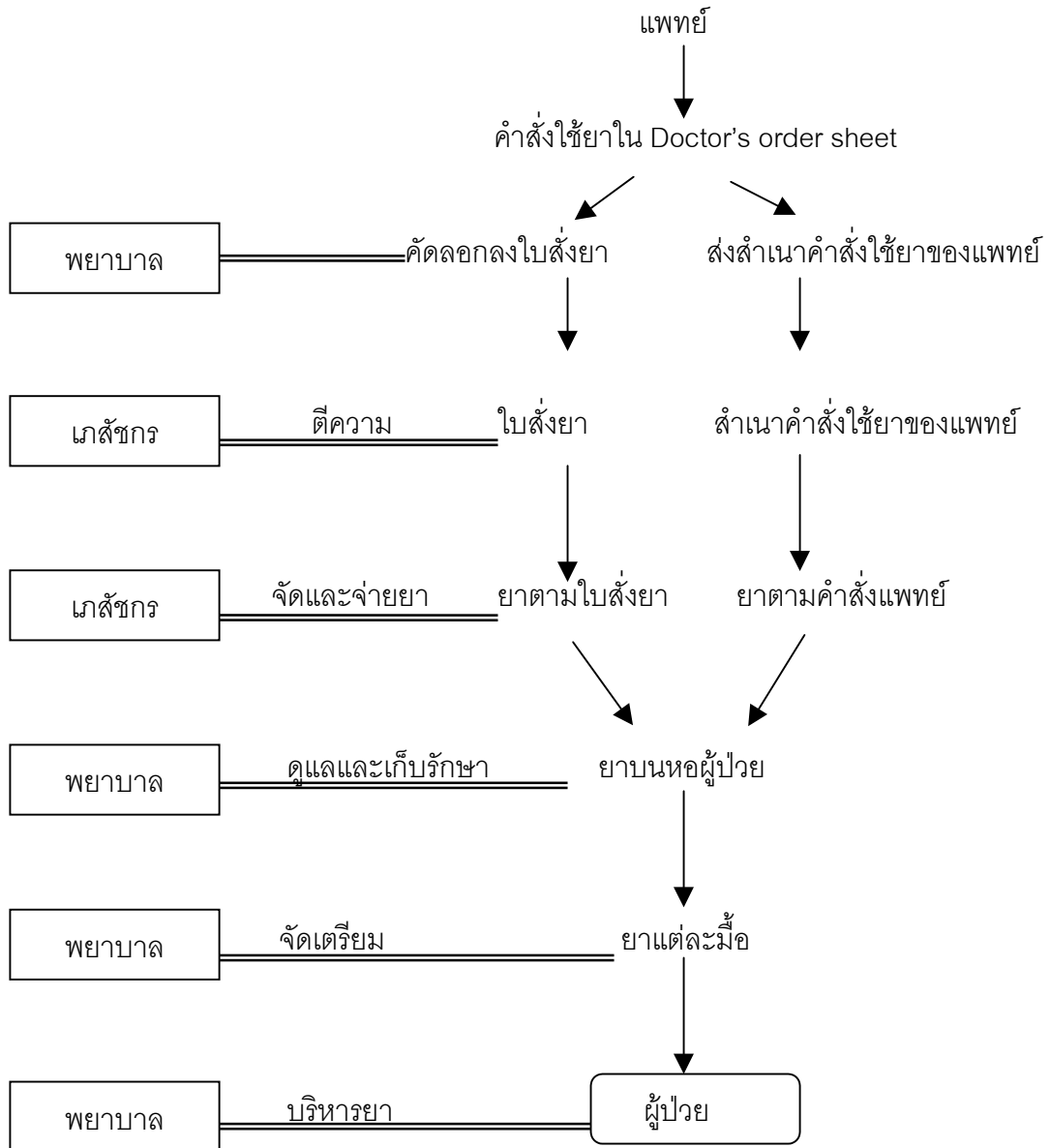
โรงพยาบาลบางแห่งโดยเฉพาะโรงพยาบาลเอกชนและโรงพยาบาลขนาดเล็ก นิยมใช้ระบบการกระจายยาแบบใบสั่งยารายบุคคล เป็นระบบการกระจายยาที่ฝ่ายเภสัชกรรมทำหน้าที่จ่ายยาทุกชนิดตามใบสั่งแพทย์ให้กับผู้ป่วยในแต่ละราย โรงพยาบาลประจำหอผู้ป่วยจะคัดลอกคำสั่งแพทย์จากเวชระเบียนผู้ป่วยแต่ละราย หรือส่งสำเนาคำสั่งแพทย์ให้ญาติหรือเจ้าหน้าที่นำใบสั่งยานี้ไปจ่ายเงินและรับยาที่ฝ่ายเภสัชกรรม ยาที่จ่ายขึ้นไปบนหอผู้ป่วยจะถูกเก็บไว้ในช่องจ่ายยาประจำตัวผู้ป่วยและพยาบาลเป็นผู้จัดจ่ายยาให้ผู้ป่วยต่อไป ขั้นตอนการกระจายยาในระบบใบสั่งยารายบุคคล แสดงดังแผนภูมิที่ 2

การจ่ายยาในระบบใบสั่งยารายบุคคลส่วนใหญ่จะจ่ายครั้งละ 3 - 5 วัน แล้วแต่นโยบายของแต่ละโรงพยาบาล บางแห่งจ่ายยาชนิดรับประทานที่เพียงพอสำหรับ 3 - 5 วัน และจ่ายยาฉีดครั้งละ 1 วัน หรือบางแห่งก็จ่ายยาทุกชนิดสำหรับ 1 วันเท่านั้น ซึ่งช่วยลดปริมาณการสำรองยาที่กระจายตามหอผู้ป่วย และลดการสูญเสียยาในลักษณะต่าง ๆ ลงได้ มีความสะดวกในการเก็บเงินค่ายา ทำให้สามารถคิดราคายาและเก็บเงินค่ายาได้ครบถ้วนและแม่นยำกว่า ระบบ complete floor stock

อย่างไรก็ตามระบบการกระจายยาแบบใบสั่งยารายบุคคลนี้ เป็นระบบที่เพิ่มภาระงานภายในฝ่ายเภสัชกรรมมาก ทำให้ต้องใช้จำนวนบุคลากรเพิ่มขึ้น และเนื่องจากคำสั่งการใช้ยาทั้งหมดจะถูกส่งมาที่ฝ่ายเภสัชกรรม เพื่อจัดและจ่ายยาไปยังหอผู้ป่วย ทำให้ผู้ป่วยได้รับยาล่าช้ากว่าระบบ complete floor stock และพยาบาลยังต้องใช้เวลามากในการจัดเตรียมยา และบริหารยาแต่ละมือให้ผู้ป่วยแต่ละราย โอกาสเกิดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาในระบบนี้พบได้สูง หากแพทย์มอบหมายหน้าที่การเขียนใบสั่งยาให้แก่พยาบาล เพราะมีโอกาสเกิดความคลาดเคลื่อนจากการคัดลอกคำสั่ง หรือแม้ว่าแพทย์เขียนใบสั่งยาเอง หรือมีการส่งสำเนาคำสั่งแพทย์ให้ฝ่ายเภสัชกรรม ซึ่งเภสัชกรได้ตรวจสอบคำสั่งใช้ยาแล้ว แต่ไม่สามารถทราบได้ว่ามีกาให้ยาถูกคน ถูกขนาด ถูกชนิด ถูกวิธี และถูกเวลาหรือไม่ มีรายงานพบความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาในระบบนี้ร้อยละ 8.2 – 20.6 และปัญหาที่พบมากที่สุดคือ ผู้ป่วยไม่ได้รับยาตามที่แพทย์สั่ง

นอกจากนี้ยังพบปัญหาการคืนยาสูง เมื่อแพทย์มีการเปลี่ยนแปลงคำสั่งใช้ยาโดยการหยุดยาเดิม และเปลี่ยนเป็นยาชนิดใหม่ ยาเดิมจะถูกส่งกลับมายังฝ่ายเภสัชกรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นยาที่ไม่สามารถนำมาใช้กับผู้ป่วยรายอื่น ๆ ได้อีก ทำให้สูญเสียค่าใช้จ่ายจากยาเหลือใช้ได้สูง (โปยม วงศ์ภูวรักษ์, 2543 ; อภิฤดี เหมะจุฑา, 2543 ; Benrimoj, *et al.* 1995)

แผนภูมิที่ 2 แสดงขั้นตอนการกระจายยาในระบบการกระจายยาแบบใบสั่งยารายบุคคล
 (Individual Inpatient หรือ Prescription Order System)

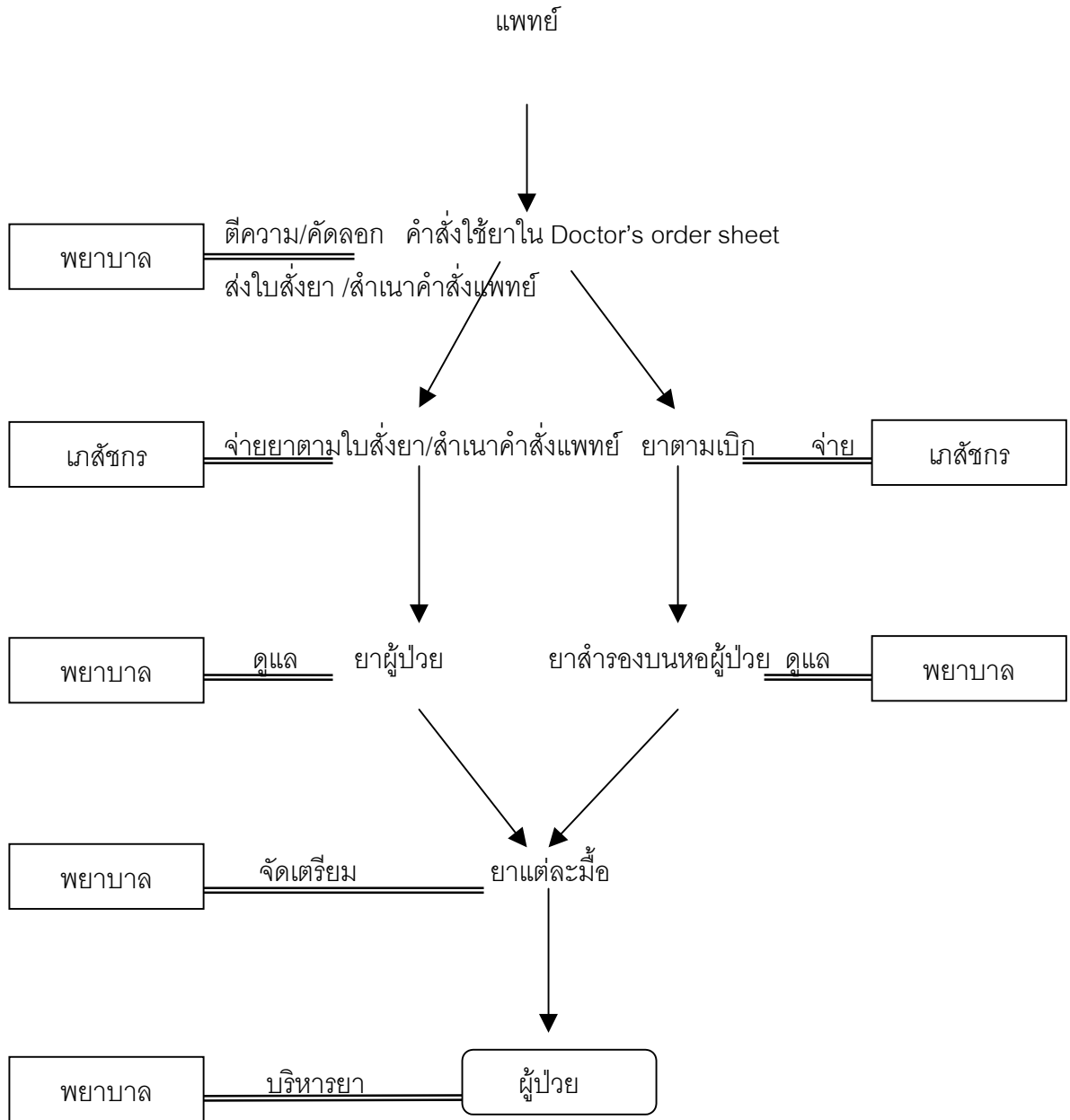

2.1.3 ระบบการกระจายยาแบบใบสั่งยารายบุคคลประกอบกับการสำรองยาบนหอผู้ป่วย (Combination of the Individual Inpatient and the Floor Stock System)

ระบบการกระจายยาแบบใบสั่งยารายบุคคลประกอบกับการสำรองยาบนหอผู้ป่วยหรือระบบการกระจายยาแบบผสม เป็นระบบการกระจายยาที่นิยมใช้มากที่สุดในประเทศไทย ประมาณร้อยละ 89.47 (กิตติ พิทักษ์นิตินันท์, 2543) โดยมีการสำรองยาที่ใช้บ่อยอยู่จำนวนหนึ่งบนหอผู้ป่วยซึ่งน้อยกว่าระบบ complete floor stock โดยจัดยาเหล่านี้เป็น free floor stock เก็บไว้ที่หอผู้ป่วยและคิดเงินค่ายา รวมไปถึงค่าบริการของพยาบาล ส่วนยาที่ไม่มีใน free floor stock พยาบาลจะคัดลอกคำสั่งใช้ยาใส่ในใบสั่งยาและให้เจ้าหน้าที่หรือญาติผู้ป่วยไปซื้อยาจากฝ่ายเภสัชกรรม หรืออาจใช้ระบบผสมโดยพยาบาลประจำหอผู้ป่วยเบิกยาไปสำรองไว้ตามรายการและจำนวนที่กำหนด และมีการทดแทนยาที่ใช้ไปโดยการเขียนใบสั่งยาให้ญาติหรือผู้ป่วยหรือเจ้าหน้าที่ ไปรับยาและจ่ายเงินที่ฝ่ายเภสัชกรรมให้แก่ผู้ป่วยแต่ละราย ขั้นตอนการกระจายยาในระบบการกระจายยาแบบผสม แสดงดังแผนภูมิที่ 3

ระบบนี้สะดวกสำหรับแพทย์และพยาบาลในการใช้ยาที่ใช้บ่อยได้ในทันทีทันใด และการคิดราคาและเก็บเงินค่ายากับผู้ป่วยถูกต้องตามความเป็นจริงมากกว่าระบบ complete floor stock อย่างไรก็ตามระบบการกระจายยาแบบนี้พยาบาลยังต้องใช้เวลามากในการเตรียมยาแต่ละมื้อให้ผู้ป่วยแต่ละราย เนื่องจากยาที่จ่ายไม่ได้อยู่ในสภาพพร้อมใช้ และยังต้องทำกิจกรรมหลายอย่างที่เกี่ยวกับกระบวนการให้ยาแก่ผู้ป่วย รวมทั้งทำบัญชีรายการยาสำรองบนหอผู้ป่วย และทำการเบิกจ่ายยา อีกทั้งยังต้องมีการสำรองยาบนหอผู้ป่วย ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องการเก็บรักษา ยา เช่นรายงานการศึกษาในโรงพยาบาลปัตตานีโดยสุพัตรา เมธพิรุณ (2540) พบยาหมดอายุที่สำรองบนหอผู้ป่วยคิดเป็นมูลค่า 11,033 บาทต่อปี ทำให้ผู้ป่วยมีโอกาสที่จะได้รับยาที่ไม่ปลอดภัย นอกจากนี้ยังมีโอกาสสูญเสียค่าใช้จ่ายจากการใช้ยาบนหอผู้ป่วยแบบ floor stock ที่ไม่สามารถตรวจสอบการใช้ที่แท้จริงได้ ความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยามีโอกาสพบได้สูงหากพยาบาลคัดลอกใบสั่งยาส่งมา ซึ่งอาจเกิดความคลาดเคลื่อนจากการคัดลอกคำสั่ง หรือแม้ว่าแพทย์เขียนใบสั่งยา หรือมีการส่งสำเนาใบสั่งยาให้ฝ่ายเภสัชกรรม ซึ่งเภสัชกรได้ตรวจสอบใบสั่งยาแล้ว แต่ไม่สามารถทราบได้ว่ามีการให้ยาถูกคน ถูกขนาด ถูกวิธี และถูกเวลาหรือไม่ ซึ่งมีรายงานพบความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาในระบบนี้ร้อยละ 8.2 – 20.6 (โยชม วงศ์ภูวรักษ์, 2543 ; อภิฤดี เหมะจุฑา, 2543 ; Benrimoj, et al. 1995)

แผนภูมิที่ 3 แสดงขั้นตอนการกระจายยาในระบบกระจายยาแบบผสมระหว่างระบบ 1 และ 2
 (Combination of the Individual Inpatient System and the Floor Stock System)

2.1.4 ระบบการกระจายยาแบบยูนิตโดส (Unit Dose System)

จากข้อเสียหลาย ๆ ประการของระบบการกระจายยาแบบเดิม จึงมีการพัฒนาระบบการกระจายยาสำหรับผู้ป่วยใน เป็นระบบการกระจายยาแบบหนึ่งหน่วยขนาดใช้หรือยูนิตโดส (Unit Dose System) ซึ่งปัจจุบันเป็นระบบการกระจายยาสำหรับผู้ป่วยใน ที่นิยมใช้กันมากในประเทศสหรัฐอเมริกาประมาณร้อยละ 90 (Crawford and Myers, 1993)

ตามมาตรฐานของ ASHP (American Society of Hospital Pharmacists) ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ.1996 กล่าวว่า การกระจายยาในระบบยูนิตโดสอาจมีความแตกต่างกันได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการ ทรัพยากร และลักษณะเฉพาะของแต่ละสถาบัน แต่ระบบยูนิตโดสจะต้องมีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้คือ

1. การบรรจุยาและจ่ายยาแก่ผู้ป่วยอยู่ในรูปแบบหนึ่งหน่วยการใช้ยา (single unit หรือ unit -dose packages)
2. ยาที่จ่ายไปอยู่ในลักษณะพร้อมที่จะบริหารแก่ผู้ป่วยให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ (ready-to-administer)
3. จำนวนยาที่จ่ายในแต่ละครั้ง เป็นยาสำหรับใช้ในระยะเวลาไม่เกิน 24 ชั่วโมง
4. ฝ่ายเภสัชกรรมจะต้องจัดทำบันทึกประวัติการใช้ยาของผู้ป่วย (patient medication profile) แต่ละรายทุกครั้งที่มีการจ่ายยา

นอกจากนี้ควรจะให้มีการสำรวจยาในหอผู้ป่วยให้น้อยที่สุด และจำกัดเฉพาะยาฉุกเฉินและยาสามัญที่ใช้เป็นประจำเท่านั้น ขั้นตอนการกระจายยาในระบบยูนิตโดสแสดงดังแผนภูมิที่ 4 การนำแนวความคิดของระบบยูนิตโดสมาดำเนินการอาจทำได้ 2 รูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะหน่วยงานของโรงพยาบาลและฝ่ายเภสัชกรรม ดังนี้

1. ระบบยูนิตโดสชนิดรวมศูนย์ (centralized unit dose system) ระบบนี้จะมีการจ่ายยาตามใบสั่งยาจากหน่วยงานกลางของฝ่ายเภสัชกรรมเพียงแห่งเดียวไปยังหอผู้ป่วยทั้งหมด มีข้อดีในด้านการประหยัดบุคลากร ใช้พื้นที่น้อย และปริมาณยาคงคลังต่ำ แต่มีข้อจำกัดคือ หากโรงพยาบาลมีขนาดใหญ่จะเกิดความล่าช้าในการประสานงานและการจ่ายยา

2. ระบบยูนิตโดสชนิดกระจายศูนย์ (decentralized unit dose system) ระบบนี้จะมีหน่วยจ่ายย่อยตั้งอยู่ใกล้หอผู้ป่วย รับผิดชอบจ่ายยาตามระบบยูนิตโดสแก่หอผู้ป่วยต่าง ๆ ในเขตที่รับผิดชอบ มีข้อดีในด้านความสะดวกรวดเร็วในการติดต่อประสานงานและการจ่ายยา และมีความใกล้ชิดกับบุคลากรทางการแพทย์อื่น ๆ ในการดูแลผู้ป่วย ส่วนข้อจำกัดคือ ต้องใช้บุคลากรและพื้นที่เพิ่มขึ้น และปริมาณยาคงคลังเพิ่มมากกว่าระบบยูนิตโดสชนิดรวมศูนย์

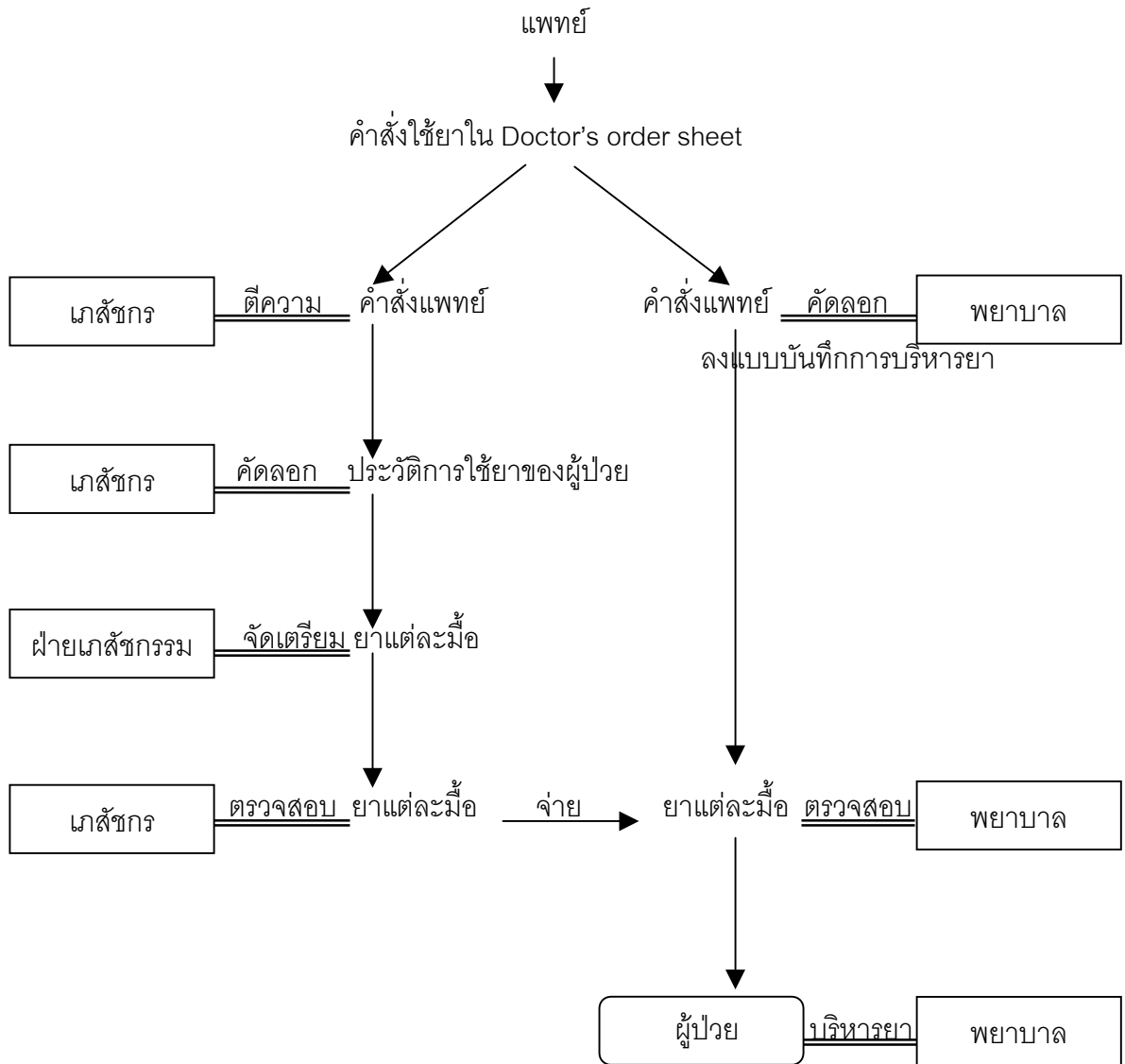
ระบบยูนิตได้สมีรายงานความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาน้อยกว่าระบบการกระจายยาแบบเดิม คือพบเพียงร้อยละ 0.5-4 (Benrimoj, *et al.* 1995) เนื่องจากเภสัชกรมีโอกาสอ่านคำสั่งแพทย์โดยตรง ทำให้ลดความคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นตอนของการคัดลอกคำสั่งแพทย์ และจัดเตรียมยาของพยาบาล เป็นระบบที่ทำให้พยาบาลสามารถตรวจสอบความถูกต้องของยาที่จ่ายจากฝ่ายเภสัชกรรมซ้ำก่อนที่จะบริหารยาให้ผู้ป่วยต่อไป การคิดราคายากับผู้ป่วยมีความเป็นธรรมมากขึ้นคือคิดราคายาเฉพาะจำนวนยาที่ผู้ป่วยใช้จริง สำหรับยาที่ไม่ได้ใช้สามารถคืนได้ทุกหน่วยเพราะยาที่จ่ายบรรจุตามขนาดที่สั่งในแต่ละครั้ง ลดการปนเปื้อนของยาจากสภาพแวดล้อม และลดปัญหาการคืนยา ระบบนี้จะมีการสำรองยาบนหออผู้ป่วยในปริมาณน้อย ช่วยลดปัญหาการสูญเสียยาจากยาเสื่อมสภาพและยาหมดอายุ ทำให้สามารถควบคุมการใช้จ่ายและหมุนเวียนยาได้ดีขึ้น และทำให้พยาบาลมีเวลาในการดูแลผู้ป่วยมากขึ้น จากการลดภาระการจัดเตรียมยาและการดูแลยาสำรองบนหออผู้ป่วย

จากแผนภูมิที่ 4 จะเห็นได้ว่า ระบบยูนิตได้สเปิดโอกาสให้เภสัชกรได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการใช้ยารักษาผู้ป่วยมากขึ้น การที่เภสัชกรได้เห็นคำสั่งใช้ยาของแพทย์โดยตรงและจัดทำแฟ้มประวัติการใช้ยาของผู้ป่วย นอกจากจะช่วยลดความคลาดเคลื่อนจากการคัดลอกคำสั่งแพทย์แล้ว ยังเป็นการลดขั้นตอนการทำงานของพยาบาลลง 1 ขั้นตอน และทำให้เภสัชกรสามารถมองภาพรวมของการใช้ยาในผู้ป่วยแต่ละราย ซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการให้บริการเภสัชกรรมคลินิกต่อไป เช่น การติดตามปัญหาการใช้ยา การเฝ้าระวังอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา การประเมินการใช้ยา และการให้คำแนะนำปรึกษาด้านยาแก่ผู้ป่วยก่อนกลับบ้าน เป็นต้น (ธิดา นิงสานนท์ และคณะ, 2545)

แม้ว่าระบบยูนิตได้ส จะมีข้อดีเหนือกว่าระบบการกระจายยาแบบเดิมหลายประการ ดังสรุปข้อดีข้อเสียของระบบการกระจายยารูปแบบต่าง ๆ ซึ่งแสดงในตารางที่ 1 โดยเฉพาะด้านความปลอดภัยในการใช้ยาของผู้ป่วยเพิ่มขึ้น (ลดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา) แต่ก็มีข้อจำกัดและข้อควรระวังในการนำระบบนี้มาใช้ กล่าวคือ ความพร้อมของบุคลากรทั้งความรู้ และจำนวน โดยเฉพาะฝ่ายเภสัชกรรม เพราะระบบนี้จะทำให้ภาระงานของฝ่ายเภสัชกรรมเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกรณีที่ต้องจัดยาเป็นมือ ๆ โดยคน นอกจากนี้ยาน้ำที่บรรจุสำเร็จในรูปแบบยูนิตได้สไม่มีจำหน่ายในประเทศไทย หากจะใช้เครื่องบรรจุยาอัตโนมัติ ในระยะเริ่มต้นจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในการลงทุนกับเครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ เอกสาร สถานที่ ยาที่บรรจุได้ก็มีเฉพาะยาเม็ดเท่านั้น และการประสานงานต้องมีประสิทธิภาพเพราะเป็นระบบที่ต้องเกี่ยวข้องกับบุคลากรทาง การแพทย์อื่น ๆ ด้วย เป็นต้น

แผนภูมิที่ 4 แสดงขั้นตอนการกระจายยาในระบบการกระจายยาแบบหนึ่งหน่วยขนาดใช้
(Unit Dose System)

ตารางที่ 1 สรุปข้อดีและข้อเสียของระบบการกระจายยาผู้ป่วยในรูปแบบต่างๆ

ระบบกระจายยา	ข้อดี	ข้อเสีย
1. ระบบสำรองยาบนหอผู้ป่วย	<ul style="list-style-type: none"> - มียาพร้อมใช้ได้ทันที - ลดจำนวนใบสั่งยาที่ส่งมาที่ห้องจ่ายยาผู้ป่วยใน - อัตราการคืนยาต่ำ เพราะสามารถนำยาไปใช้กับผู้ป่วยได้ทุกคน - ใช้จำนวนบุคลากรในฝ่ายเภสัชกรรมน้อย - ลดปริมาณการจ่ายยานอกเวลาราชการ - งานเอกสารเกี่ยวกับยาบนหอผู้ป่วยมีน้อย 	<ul style="list-style-type: none"> - ปริมาณและมูลค่ายาคงคลังสูง - มีข้อจำกัดด้านสถานที่การเก็บยาปริมาณมากบนหอผู้ป่วย - มีโอกาสสูญเสียยาเนื่องจากยาเสีย ยาหมดอายุ ทำให้ผู้ป่วยได้รับยาที่ไม่ปลอดภัย และ สูญเสียค่าใช้จ่ายจากการใช้ยาบนหอผู้ป่วยที่ไม่สามารถตรวจสอบการให้ที่แท้จริงได้ (25-50 %) - โอกาสเกิดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาสูง (6.7-40 %) - พยาบาลมีภาระมากในการดูแลจัดการยาสำรอง และจัดเตรียมยา
2. ระบบใบสั่งยารายบุคคล	<ul style="list-style-type: none"> - ลดปริมาณและมูลค่าการสำรองยาที่กระจายตามหอผู้ป่วย - ลดการสูญเสียยาในลักษณะต่าง ๆ - คิดราคายาและเก็บเงินค่ายาได้ครบถ้วนและแม่นยำกว่า ระบบสำรองยาบนหอผู้ป่วย - มีการตรวจสอบซ้ำ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีโอกาสสูญเสียยาเนื่องจากยาเหลือใช้ได้สูง - ปัญหาการคืนยา - ใบสั่งยาเข้ามามาก ทำให้ต้องใช้บุคลากรฝ่ายเภสัชกรรมมาก - งานเอกสารเกี่ยวกับยาบนหอผู้ป่วยจะเพิ่มขึ้น - ผู้ป่วยได้รับยาล่าช้า - โอกาสเกิดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาสูง (8.3-20.6%) - พยาบาลใช้เวลามากในการจัดเตรียมยาแต่ละมื้อให้ผู้ป่วย

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ระบบกระจายยา	ข้อดี	ข้อเสีย
3. ระบบผสม	<ul style="list-style-type: none"> - ปริมาณการสำรองยาน้อยกว่าระบบการสำรองยาบนหอผู้ป่วย - สะดวกสำหรับแพทย์-พยาบาล ในการใช้ยาที่ใช้บ่อยได้ทันที - อัตราคีนยาน้อยกว่าระบบใบสั่งยารายบุคคล - การคิดราคายาถูกต้องมากกว่าระบบการสำรองยาบนหอผู้ป่วย - ใช้บุคลากรฝ่ายเภสัชกรรมน้อยกว่าระบบใบสั่งยารายบุคคล - จ่ายยานอกเวลาราชการน้อยกว่าระบบใบสั่งยารายบุคคล 	<ul style="list-style-type: none"> - สูญเสียค่าใช้จ่ายจากการใช้ยาบนหอผู้ป่วยที่ไม่สามารถตรวจสอบการใช้ที่แท้จริงได้ - ยังต้องสำรองยาตามจุดต่าง ๆ - ยังมีโอกาสสูญเสียยาจากยาเสีย ยาหมดอายุ ทำให้ผู้ป่วยได้รับยาที่ไม่ปลอดภัย - มีโอกาสเกิดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา - ภาระงานของพยาบาลเกี่ยวกับยายังคงเดิม (การจัดยา, ดูแลเก็บรักษา, เก็บเงินค่ายา, เอกสาร)
4. ระบบยูนิตโดส	<ul style="list-style-type: none"> - ความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาต่ำ (0.5-7.2 %) - การคิดราคายามีความเป็นธรรม - ลดมูลค่าและปริมาณการสำรองยาบนหอผู้ป่วย - ลดค่าใช้จ่ายโดยรวม - ลดปัญหาการคีนยา - พยาบาลมีเวลาในการดูแลผู้ป่วยมากขึ้น ลดภาระการจัดเตรียมยา - ควบคุมกำกับยาได้โดยตลอด - จัดตารางการทำงานได้ดีขึ้น - เภสัชกรมีโอกาสเปิดบทบาททางด้านเภสัชกรรมคลินิก - ใช้บุคลากรได้อย่างเหมาะสม 	<ul style="list-style-type: none"> - ภาระงานของฝ่ายเภสัชกรรมเพิ่มมากขึ้น - ความพร้อมของบุคลากรฝ่ายเภสัชกรรม - ต้องอาศัยการประสานงานที่ดี - ยาที่บรรจุอยู่ในรูปแบบสำเร็จรูปแบบยูนิตโดส ในประเทศไทยไม่มีจำหน่าย - ค่าใช้จ่ายสูงในระยะแรกของการดำเนินการ - หากระบบไม่สมบูรณ์ สามารถก่อให้เกิดปัญหาเหมือนระบบการกระจายยาแบบเดิมได้

2.2 การศึกษาเปรียบเทียบระบบการกระจายยาแบบใบสั่งยารายบุคคล ระบบการ สำรองยาบนหอผู้ป่วย และระบบการกระจายยาแบบยูนิตโดส

ปัจจัยที่นิยมใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบระบบการกระจายยา เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณภาพของระบบ (Benrimoj, *et al.* 1995) ดังนี้คือ

1. ค่าใช้จ่าย (costs) รวมถึงค่ายา ค่าบรรจุภัณฑ์ ค่ายาที่เสียหายจากการเสื่อมสภาพ หรือสูญหาย เงินเดือนค่าจ้างพยาบาล เภสัชกร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ค่าใช้จ่ายในการควบคุมดูแลยาสำรอง และการเรียกเก็บเงินจากผู้ป่วย
2. ความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา (medication errors) ได้แก่ ความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการคัดลอกคำสั่งแพทย์ และการบริหารยาให้แก่ผู้ป่วย
3. เวลา ได้แก่ เวลาที่พยาบาล เภสัชกร และเจ้าหน้าที่ใช้ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยา
4. การบริหารจัดการบุคลากร
5. โอกาสของเภสัชกรในการทำงานด้านเภสัชกรรมคลินิก เช่น การให้คำปรึกษาด้านยาแก่ผู้ป่วย การให้บริการข้อมูลข่าวสารด้านยา การติดตามดูแลการใช้ยา และการประเมินการใช้ยา เป็นต้น

2.2.1 การศึกษาค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในระบบการกระจายยา (costs comparison)

ต้นทุน หรือค่าใช้จ่าย ที่ใช้ในการจัดการ ประกอบด้วยต้นทุน 3 ประการ (เพชรรัตน์ พงษ์เจริญสุข, 2543) คือ

1. ต้นทุนค่าแรง (labor costs) ประกอบด้วย เงินเดือนในสวนฝ่ายพยาบาลและเภสัชกรที่เกี่ยวข้อง เงินพิเศษทำงานนอกเวลา เงินสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น โดยคำนวณเป็นสัดส่วนของค่าแรงที่ใช้ในแต่ละงาน
2. ต้นทุนค่าวัสดุ (material costs) ประกอบด้วย วัสดุสำนักงาน ค่ายา ค่ายาที่สูญเสียดังกล่าวจากการเสื่อมสภาพหรือใช้งานไม่ได้ วัสดุทางการแพทย์ เข็มฉีดยา ชุดให้น้ำเกลือ ค่าสาธารณูปโภค โทรศัพท์ เป็นต้น
3. ต้นทุนค่าลงทุน (capital costs) ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งระบบ เช่น ที่ดิน และค่าเสียโอกาส (opportunity costs) สถานที่ (เช่น ห้องจ่ายยา พื้นที่สำหรับเก็บสำรองยา) ครุภัณฑ์ เช่น เฟอร์นิเจอร์ รถเข็นยา ช่างเก็บยาผู้ป่วย เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องบรรจุยาอัตโนมัติ และโปรแกรมในการจัดจ่ายยา เป็นต้น โดยคำนวณเป็นค่าเสื่อมราคา

ผลการศึกษาเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในระบบการกระจายยา ดังแสดงในตารางที่ 2 มีความแตกต่างกัน ขึ้นกับวิธีการคำนวณค่าใช้จ่าย ส่วนใหญ่คิดค่าใช้จ่ายเฉพาะค่ายา หรือค่ายาที่สูญเสียจากการเสื่อมสภาพหรือใช้งานไม่ได้ เช่น Lepinski, *et al.* (1986) ศึกษาเปรียบเทียบค่ายาก่อนและหลังเปลี่ยนเป็นระบบยูนิตโดสใน 4 หอผู้ป่วย โดยคิดเฉพาะค่ายาที่จ่ายรวมกับค่ายาที่สูญเสีย พบว่าระบบยูนิตโดสสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายจากค่ายาที่สูญเสีย (พบเฉพาะในระบบการกระจายยาแบบผสม) 2238.72 เหรียญสหรัฐต่อปี แต่เมื่อคิดรวมค่ายาด้วยพบว่าค่าใช้จ่ายในระบบยูนิตโดสเพิ่มจากระบบการกระจายยาแบบผสม 615.05 เหรียญสหรัฐต่อปี หรือประมาณ 1.75 เหรียญสหรัฐต่อผู้ป่วย 1 คน Lepinski, *et al.* (1986) ประมาณค่าใช้จ่ายทั้งปีในภาพรวมทั้งองค์กร จากตัวอย่างที่ศึกษาเพียง 4 หอผู้ป่วยและคำนวณจากข้อมูลในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เพียง 4 เดือนเท่านั้น จึงอาจทำให้ข้อมูลที่ได้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง

การวิจัยส่วนน้อยที่ทำการศึกษาโดยคำนวณค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นทั้งระบบ นั่นคือค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการจัดตั้งระบบ เช่น วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ รวมไปถึงสถานที่ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เช่น ค่าจ้างแรงงานในส่วนฝ่ายพยาบาลและเภสัชกรรมที่เกี่ยวข้อง ค่าสาธารณูปโภค และค่ายา ดังเช่น การศึกษาของ Yorio, *et al.* (1972) เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายระหว่างระบบการกระจายยาแบบใบสั่งยารายบุคคลกับระบบยูนิตโดสเป็นระยะเวลา 4 เดือน ใน 2 หอผู้ป่วย พบว่าระบบยูนิตโดสเพิ่มค่าใช้จ่ายของฝ่ายเภสัชกรรม 0.31 เหรียญสหรัฐต่อผู้ป่วยต่อวัน แต่ลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับพยาบาลลง 0.5 เหรียญสหรัฐต่อผู้ป่วยต่อวัน และทำให้ค่าใช้จ่ายด้านยาของโรงพยาบาลลดลง 0.05 เหรียญสหรัฐต่อผู้ป่วยต่อวัน ในขณะที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายด้านอุปกรณ์เครื่องมือเพิ่มขึ้น 0.02 เหรียญสหรัฐต่อผู้ป่วยต่อวัน แต่โดยสรุปแล้ว ระบบยูนิตโดสช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายได้ถึง 0.23 เหรียญสหรัฐต่อผู้ป่วยต่อวัน เช่นเดียวกับ Schnell และ Hammel (1971) ที่ศึกษาค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นทั้งระบบ (ประกอบด้วยค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งและดำเนินงานระบบ เช่น ค่าจ้างฝ่ายเภสัชกรรม ฝ่ายการพยาบาล ค่าวัสดุอุปกรณ์ และค่ายา) ระหว่างระบบการกระจายยาแบบผสมกับระบบยูนิตโดสระบบละ 2 หอผู้ป่วย เป็นระยะเวลา 3 เดือน พบว่าค่าใช้จ่ายเฉลี่ยโดยรวมต่อหอผู้ป่วยในระบบยูนิตโดส สูงกว่าระบบการกระจายยาแบบผสม 0.078 เหรียญสหรัฐต่อหนึ่งหน่วยขนาดการให้ยา (ระบบยูนิตโดส 0.595 เหรียญสหรัฐต่อหนึ่งหน่วยขนาดการให้ยา เทียบกับระบบการกระจายยาแบบผสม 0.517 เหรียญสหรัฐต่อหนึ่งหน่วยขนาดการให้ยา) และหากคิดเฉพาะค่ายาพบว่าค่ายาในระบบยูนิตโดสน้อยกว่าระบบการกระจายยาแบบผสม 0.075 เหรียญสหรัฐต่อหนึ่งหน่วยขนาดการให้ยา (ระบบยูนิตโดส 0.145 เทียบกับระบบการกระจายยาแบบผสม 0.22 เหรียญสหรัฐต่อหนึ่งหน่วยขนาดการให้ยา)

ตารางที่ 2 การศึกษาเปรียบเทียบค่าใช้จ่าย

การศึกษา	ระบบการกระจายยาแบบดั้งเดิม	ระบบยูนิตโดส	ความแตกต่างในระบบยูนิตโดส
Schnell and Hammel (1971) ¹	\$0.508/ขนาดใช้ 1หน่วย \$0.526/ขนาดใช้ 1หน่วย	\$0.586/ขนาดใช้ 1หน่วย \$0.605/ขนาดใช้ 1หน่วย	เพิ่มขึ้น\$0.078/ ขนาดใช้ 1หน่วย
Yorio, <i>et al.</i> (1972) ²	\$3.31/ผู้ป่วย-วัน	\$3.14/ผู้ป่วย-วัน	ลดลงร้อยละ 5
Riley, <i>et al.</i> (1973) ²	ต้นทุนพยาบาล \$15418 ต้นทุนฝ้ายเภสัชฯ \$2521 ค่ายา 62cents/ขนาดใช้ 1หน่วย	ต้นทุนพยาบาล \$6547 ต้นทุนฝ้ายเภสัชฯ \$13257 ค่ายา 68cents/ขนาดใช้ 1หน่วย	ลดลงร้อยละ 57 เพิ่มขึ้นร้อยละ 52.5 เพิ่ม 6 cents/ขนาดใช้ 1หน่วย
Pietrusko and Smith (1974) ³	ค่ายา \$2.94/ผู้ป่วย-วัน	ค่ายา \$2.4/ผู้ป่วย-วัน	ลดลงร้อยละ 18.5
Roberts (1983) ³	ค่ายา \$20.17 /ผู้ป่วย-วัน	ค่ายา \$16.53 /ผู้ป่วย-วัน	ลดลงร้อยละ 18
Lepinski, <i>et al.</i> (1986) ³	\$91284.57	\$91899.62	ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น\$615.05
Merali and Suleman (1992) ¹	ค่ายา \$12.5/ผู้ป่วย-วัน	ค่ายา \$8.64/ผู้ป่วย-วัน	ลดลงร้อยละ 31
นิมนวล มัยคุณอุปถัมภ์ และคณะ (2541) ³	ค่ายา 4.9 ล้านบาทต่อปี	ค่ายา 3.7 ล้านบาทต่อปี	ประหยัดค่ายาต่อปี 1.2 ล้านบาท

ที่มา : ¹ ระบบการกระจายยาแบบสำรองยานนหอผู้ป่วย

² ระบบการกระจายยาแบบใบสั่งยารายบุคคล

³ ระบบการกระจายยาแบบผสม

นันทน มัยคุณอุปถัมภ์ และคณะ (2541) ศึกษาเปรียบเทียบมูลค่าการใช้ยาของผู้ป่วย และมูลค่าคงคลังระหว่างระบบการกระจายยาแบบผสมกับระบบยูนิตโดส พบว่าค่าใช้จ่ายที่คำนวณจากมูลค่ายาที่จ่าย มูลค่ายาสำรอง และค่าจ้างอยู่เวรของเจ้าหน้าที่ของตึกอายุรกรรมหญิง 1 ปี ก่อนและหลังทำระบบยูนิตโดส คิดเป็น 4,930,366 และ 3,733,340 บาท ตามลำดับ นั่นคือ ภายหลังจากจ่ายยาด้วยระบบยูนิตโดส สามารถประหยัดงบประมาณได้ปีละ 1,197,026 บาท และจากการศึกษาเปรียบเทียบมูลค่ายาในใบสั่งยาระหว่างระบบการกระจายยาแบบผสมกับระบบยูนิตโดส พบว่ามูลค่ายาเฉลี่ยต่อหนึ่งใบสั่งยาในระบบยูนิตโดสน้อยกว่าระบบการกระจายยาแบบผสม (ระบบยูนิตโดส 366.79 บาทต่อใบ เทียบกับระบบการกระจายยาแบบผสม 411.03 บาทต่อใบ) นอกจากนี้พบว่าหลังจากจ่ายยาด้วยระบบยูนิตโดสสามารถลดมูลค่ายาที่สำรองบนหอผู้ป่วย และลดมูลค่าการเบิกยาจากคลังยาใหญ่ ของหน่วยจ่ายยาผู้ป่วยในประมาณ 5.6 ล้านบาทต่อปี

จากรายงานการศึกษาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นภายหลังจากดำเนินการกระจายยาในระบบยูนิตโดส พบว่าค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับบุคลากรในฝ่ายเภสัชกรรมเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากภาระงานมากขึ้น จำเป็นต้องใช้จำนวนบุคลากรในฝ่ายเภสัชกรรมเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกรณีที่ต้องจัดยาเป็นมือ ๆ โดยคน ในทางตรงกันข้ามระบบยูนิตโดสช่วยลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับบุคลากรในฝ่ายพยาบาล เพราะพยาบาลใช้เวลาในการจัดการดูแลยาสำรองบนหอผู้ป่วย และจัดเตรียมยาให้แก่ผู้ป่วยน้อยลง เนื่องจากยาที่จ่ายอยู่ในรูปที่พร้อมใช้ได้ที่ และปริมาณยาที่สำรองบนหอผู้ป่วยมีน้อย นอกจากนี้ระบบยูนิตโดสยังช่วยลดมูลค่ายาที่ต้องสำรองบนหอผู้ป่วย ลดค่าใช้จ่ายที่เกิดจากยาเสียและยาสูญหาย ลดปัญหาการคืนยา ทำให้เภสัชกรสามารถควบคุมการใช้ยาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ค่าใช้จ่ายด้านค่าวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ค่าบรรจุภัณฑ์ และอื่น ๆ พบว่าสูงขึ้นในช่วงแรกของการจัดตั้งระบบยูนิตโดส อย่างไรก็ตามค่าใช้จ่ายทั้งหมดในภาพรวมที่เกิดขึ้นในระบบยูนิตโดสก็ยังน้อยกว่าค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่เกิดขึ้นในระบบการกระจายยาแบบดั้งเดิม

2.2.2 การศึกษาเวลาที่พยาบาลใช้ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยา (nursing time)

กิจกรรมของพยาบาลบนหอผู้ป่วยมี 2 กิจกรรมหลัก คือ การให้การพยาบาลผู้ป่วยซึ่งเป็นหน้าที่หลักของพยาบาล และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยา ภายใต้งานการกระจายยาในระบบยูนิตโดส กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาของพยาบาลได้เปลี่ยนไปจากระบบดั้งเดิม โดยระบบการกระจายยาแบบเดิม พยาบาลต้องรับภาระหนักในการดูแลควบคุมยาสำรองบนหอผู้ป่วยที่มีปริมาณมาก และจัดเตรียมยาในแต่ละมือให้ผู้ป่วยแต่ละราย ในขณะที่ระบบยูนิตโดสมีการสำรองยาบนหอผู้ป่วยในปริมาณน้อย ยาที่จ่ายจากฝ่ายเภสัชกรรมบรรจุตามขนาดยาที่สั่งให้ผู้

ป่วยแต่ละครั้ง และพร้อมใช้ได้ทันที เวลาของพยาบาลที่ต้องใช้ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ใช้ในการประเมินประสิทธิภาพของระบบการกระจายยาในการใช้บุคลากรให้เหมาะสมกับความสามารถในเชิงวิชาชีพ

การศึกษาเปรียบเทียบเวลาที่พยาบาลใช้ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาที่เกิดขึ้นในระบบการกระจายยาดังแสดงผลการศึกษาในตารางที่ 3 วิธีที่ใช้ในการเก็บข้อมูลส่วนใหญ่คือการจับเวลา (stop watch) (McNally, *et al.* 1997 ; Lepinski, *et al.* 1986 ; Fowler and Spalding, 1970 ; McLeod, *et al.* 1971 ; Crawley, *et al.* 1971 ; Schnell, 1976) แต่ตัวเลขที่รายงานมีความแตกต่างในแต่ละการศึกษาวิจัย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดนิยามกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาของผู้ทำวิจัย และช่วงเวลาที่ศึกษา

การศึกษาล้วนใหญ่แบ่งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาของพยาบาลออกเป็น 3 กิจกรรมหลักคือ การเตรียมยา การบริหารยา และการบันทึกการให้ยา ในขณะที่ Lepinski, *et al.* (1986) ศึกษา รวมไปถึงงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการดูแลเรื่องยา ซึ่งรวมไปถึงการเปลี่ยนฉลากยา และการทำลายยาซึ่งพบเฉพาะในระบบการกระจายยาแบบผสม นอกจากนี้ช่วงเวลาที่สังเกตเป็นเฉพาะช่วงเวลากลาง ๆ ที่มีการบริหารยา คือที่เวลา 6.30, 11.00, 16.00, และ 20.00 นาฬิกา

ในขณะที่ McNally, *et al.* (1997) สังเกตการบริหารยาของพยาบาลตลอดเวลาที่พยาบาลเข้าเวรจนกระทั่งออกเวร แต่สังเกตการทำงานของพยาบาลเพียงไม่กี่คน เนื่องจากสังเกตเฉพาะพยาบาลที่สมัครใจเท่านั้น การศึกษานี้ศึกษาทั้งความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา และเวลาที่พยาบาลใช้ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยา แต่ผู้วิจัยชี้แจงให้พยาบาลทราบเฉพาะการเก็บข้อมูลเวลาที่พยาบาลใช้ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาเท่านั้น โดยปิดบังการเก็บข้อมูลความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาบนหอผู้ป่วย ซึ่งในหอผู้ป่วยอายุรกรรมมีพยาบาลที่สมัครใจร้อยละ 24 และหอผู้ป่วยศัลยกรรมร้อยละ 33 ทำให้เวลาที่ใช้ทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาของพยาบาลอาจน้อยกว่าความเป็นจริง เพราะโดยทั่วไปบุคคลที่สมัครใจให้ทำการศึกษา มักเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ทำงานคล่องแคล่ว จึงอาจไม่ใช่ตัวแทนที่ดีของประชากรที่ศึกษา

Walsh, *et al.* (1967) ศึกษาเวลาของพยาบาล ในหอผู้ป่วยศัลยกรรมจำนวน 56 เตียง ก่อนและหลังใช้ระบบยูนิตได้ส พบว่าพยาบาลใช้เวลาในการบริหารยาให้ผู้ป่วยน้อยกว่าระบบการกระจายยาแบบสำรองยาบนหอผู้ป่วย 1 ชั่วโมงต่อวัน (ระบบยูนิตได้ส 5 ชั่วโมง เทียบกับระบบเดิม 6 ชั่วโมง) ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับยา คือการจัดเตรียมยา การจัดเก็บและตรวจสอบยาสำรองบนหอผู้ป่วย และการคัดลอกคำสั่งใช้ยา พบเฉพาะในระบบการกระจายยาแบบสำรองยาบนหอผู้ป่วย ซึ่งพยาบาลใช้เวลาประมาณ 6 ชั่วโมงต่อวัน ทำให้พยาบาลมีเวลาใน

การให้การพยาบาลผู้ป่วยในระบบยูนิตได้สเพิ่มขึ้นประมาณ 7 ชั่วโมงต่อวัน

สำหรับ Simborg และ Derewicz (1975) ศึกษาเวลาการทำงานของพยาบาล ในหอผู้ป่วยอายุรกรรมที่ใช้ระบบยูนิตได้ส เปรียบเทียบกับหอผู้ป่วยอายุรกรรมที่ใช้ระบบการกระจายยาแบบใบสั่งยารายบุคคลด้วยวิธี modified work-sampling โดยสุ่มเวลาเพื่อสังเกตการทำกิจกรรมของพยาบาลทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับยา โดยจะใช้เวลาสังเกตพยาบาล 1 คน คนละอย่างน้อย 1 ชั่วโมง พบว่าหลังจากสังเกตการทำงานของพยาบาลทั้งสิ้น 98 ชั่วโมง พยาบาลวิชาชีพในระบบการกระจายยาแบบยูนิตได้ส ใช้เวลาในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาน้อยกว่าระบบการกระจายยาแบบใบสั่งยารายบุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ระบบยูนิตได้สร้อยละ 17.7 เทียบกับระบบเดิมร้อยละ 39.9) สำหรับพยาบาลเทคนิคใช้เวลาในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาในระบบยูนิตได้สน้อยกว่าระบบการกระจายยาแบบใบสั่งยารายบุคคล โดยระบบยูนิตได้สใช้เวลาร้อยละ 13.4 เปรียบเทียบกับระบบใบสั่งยารายบุคคลร้อยละ 30.3

แต่อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาวิจัยข้างต้นไม่ได้จับเวลากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาที่ให้ทางหลอดเลือดแต่อย่างใด (Fowler and Spalding, 1970 ; Crawley, *et al.* 1971 ; McLeod, *et al.* 1971 ; Schnell, 1976 ; Lepinski, *et al.* 1986 ; McNally, *et al.* 1997)

ตารางที่ 3 การศึกษาเปรียบเทียบเวลาที่พยาบาลใช้ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยา

การศึกษา	ระบบการกระจายยาแบบดั้งเดิม	ระบบยูนิตได้ส	ความแตกต่างในระบบยูนิตได้ส
Walsh, <i>et al.</i> (1967) ¹	12 ชั่วโมงต่อวัน	5 ชั่วโมงต่อวัน	ลดลง 7 ชั่วโมงต่อวัน
Slater and Hripko (1968) ¹	ร้อยละ 21	ร้อยละ 8	ลดลงร้อยละ 13
Fowler and Spalding (1970) ¹	232.7 นาทีต่อวัน	53.1 นาทีต่อวัน	ลดลงร้อยละ 77
Crawley, <i>et al.</i> (1971) ²	NA	NA	ลดลงร้อยละ 50
McLeod, <i>et al.</i> (1971) ¹	558 นาที	398 นาที	ลดลง 160 นาที
Riley, <i>et al.</i> (1973) ²	NA	NA	ลดลงร้อยละ 45

ตารางที่ 3 (ต่อ)

การศึกษา	ระบบการกระจายยาแบบดั้งเดิม	ระบบยูนิตโดส	ความแตกต่างในระบบยูนิตโดส
Simborg and Derewicz (1975) ²	ร้อยละ 39.9	ร้อยละ 17.7	ลดลงร้อยละ 22.2
Schnell (1976) ¹ (4 โรงพยาบาล)	NA	NA	ลดลงร้อยละ 12,27 38 และ 41
Lepinski, <i>et al.</i> (1986) ³	4225.0 ชั่วโมงต่อปี	3655.5 ชั่วโมงต่อปี	-569.5 ชั่วโมงต่อปี
McNally, <i>et al.</i> (1997) ¹ (2 wards)	91.2 55.3	64.0 39.4	ลดลงร้อยละ 29.8 ลดลงร้อยละ 28.8
มนทยา สุนันท์วิวัฒน์ (1996) ³	55.81 วินาที/ขนาดยา 1 หน่วย	57.05 วินาที/ขนาดยา 1 หน่วย	เพิ่มขึ้นร้อยละ 2

ที่มา : ¹ ระบบการกระจายยาแบบสำรองยาบนห่อผู้ป่วย

² ระบบการกระจายยาแบบใบสั่งยารายบุคคล

³ ระบบการกระจายยาแบบผสม

NA ย่อมาจาก Not available

2.2.3 การศึกษาความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา (medication errors)

เป้าหมายของการรักษาด้วยยา คือ การบรรลุผลการรักษาตามที่ต้องการ ซึ่งอาจหมายถึงถึงการหายจากโรคหรืออาการ อาการลดลง ป้องกันโรค หรือหวังเพียงให้การดำเนินโรคชะลอลงหรือดำเนินไปอย่างช้า ๆ ซึ่งจะทำให้คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยดีขึ้น ในขณะที่มีความเสี่ยงจากการใช้ยาน้อยที่สุด (ASHP, 1993)

ความเสี่ยงจากการใช้ยาในที่นี้คือ การเกิดเหตุการณ์อันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา (adverse drug events) ซึ่งประกอบด้วย อาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา (adverse drug

reactions) และความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา (medication errors) สำหรับการเกิดอาการ อันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา บางครั้งพบว่าเป็นความเสี่ยงที่ไม่อาจคาดการณ์หรือหลีกเลี่ยงได้ แต่ความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาสามารถป้องกันหรือหลีกเลี่ยงได้ ถ้ามีระบบการจัดการที่ดี และพบว่าอาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาบางส่วนเกิดขึ้นเนื่องจากมีความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา (Bates, 1996)

2.2.3.1 คำจำกัดความของความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา (Medication errors)

Barker, *et al.* (1966) ให้นิยามของความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา คือสิ่งที่เบี่ยงเบนไปจากคำสั่งแพทย์ที่เขียนในเวชระเบียนผู้ป่วย

สำหรับ ASHP (American Society of Hospital Pharmacists) ให้คำจำกัดความของ "ความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา" คือ เหตุการณ์ที่เป็นอันตรายจากการใช้ยาที่ควรป้องกัน ด้วยระบบที่มีประสิทธิภาพ โดยประกอบด้วย เภสัชกร แพทย์ พยาบาล ผู้ป่วย และอีกหลาย ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชน ตลอดจนถึงโรงงานผลิตยา (ASHP, 1993)

จากคำนิยามข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า ความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา คือ การกระทำใด ๆ ที่ทำให้การให้ยาแก่ผู้ป่วยไม่บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยเป็นเหตุการณ์ที่สามารถป้องกันได้ หากมีระบบควบคุมที่ดี

2.2.3.2 ผลกระทบเมื่อเกิดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา

ความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา เป็นปัญหาทางคลินิกที่สำคัญ ที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพในการรักษาพยาบาล ตั้งแต่ระดับไม่รุนแรงจนถึงขั้นเป็นสาเหตุของการเกิดทุพพลภาพ และเสียชีวิตได้ ซึ่ง Barker, *et al.* ได้รายงานไว้ว่า ร้อยละ 66.1 ของความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาที่พบ จัดอยู่ในระดับที่รุนแรงเป็นอันตรายต่อผู้ป่วย (Allan and Barker, 1990)

นอกจากนี้การเกิดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา อาจส่งผลให้ผู้ป่วยเกิดความไม่มั่นใจในการรักษาพยาบาล และเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายในการรักษาหากยาที่ได้รับไม่สามารถรักษาโรคให้หายได้ ทำให้สิ้นเปลืองยาโดยไม่จำเป็น และแพทย์จำเป็นต้องใช้ยาอื่น หรือหาวิธีการรักษาแบบอื่นแทนการรักษาแบบเดิมที่ไม่ได้ผล ซึ่งอาจทำให้ผู้ป่วยต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากขึ้น และอาจเสี่ยงมากกว่าเดิมด้วย Johnson และ Bootman รายงานเมื่อปี ค.ศ. 1995 ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการเสียชีวิตและการเกิดทุพพลภาพที่สัมพันธ์กับการใช้ยา คิดเป็นค่าใช้จ่าย

สูงถึง 76.6 พันล้านเหรียญสหรัฐต่อปี ซึ่งในจำนวนนี้เป็นสาเหตุทำให้ผู้ป่วยต้องเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลคิดเป็นค่าใช้จ่าย 47 พันล้านเหรียญสหรัฐต่อปี นอกจากนี้ถ้ามีการทำวิจัยควบคู่กันไปเพื่อศึกษาผลของยาหรือแนวทางที่ควรใช้ในการรักษาโรค จะทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่ถูกต้อง เนื่องจากผลที่ได้รับไม่ใช่ผลของยาที่ทำการทดลองอยู่

2.2.3.3 สาเหตุของความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา

สาเหตุของการเกิดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา เกี่ยวข้องกับหลาย ๆ ปัจจัย เช่น บุคลากรทางการแพทย์ทั้งที่มีความชำนาญสูงและที่มีประสบการณ์น้อย รวมไปถึง โรงงานผลิตยา ผู้ป่วยและผู้ดูแลให้ยากับผู้ป่วย และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (ASHP, 1993)

ASHP (1993) ได้รวบรวมสาเหตุของความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาที่พบบ่อย ซึ่งมีดังนี้คือ ความแรงที่ระบุบนฉลากไม่ชัดเจน เครื่องมือ อุปกรณ์เสียหาย ลายมือไม่ชัดเจน การคัดลอกคำสั่งแพทย์ที่ไม่ถูกต้อง บุคลากรขาดความรู้ ข้อมูลหรือประสบการณ์ การคำนวณขนาดยาผิด เช่นรายงานทารกคลอดก่อนกำหนดเสียชีวิตจากการได้รับยา phenobarbital ในขนาดสูง 100 เท่าของขนาดยาปกติเนื่องจากความผิดพลาดในการคำนวณ การใช้อักษรย่อที่ไม่เหมาะสมในการสั่งยา การเขียนฉลากไม่ถูกต้อง ภาระงานที่มากเกินไป ไม่มียาในโรงพยาบาล การละเลยหรือความผิดพลาดส่วนบุคคล และความคล้ายคลึงกันของผลิตภัณฑ์ ซึ่ง Barker และ Cowley รายงานในปี.ศ. 2000 ว่าภานะบรรจและชื่อยาที่สะกดหรือออกเสียงคล้าย กัน เป็นสาเหตุของการเกิดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาสูงสุดถึงร้อยละ 22

เมื่อพิจารณาจากสาเหตุต่าง ๆ ที่สามารถก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา จะพบว่าส่วนใหญ่เป็นความคลาดเคลื่อนที่สามารถป้องกันได้ ทั้งนี้ต้องอาศัยการประสานงานและความร่วมมือกันระหว่างแพทย์ พยาบาล เภสัชกรและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและรายงานความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาที่ชัดเจน

2.2.3.4 ชนิดของความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา

ความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาที่พบในแผนกผู้ป่วยใน สามารถเกิดขึ้นได้ในทุก ๆ ขั้นตอนของกระบวนการรักษาด้วยยา ตั้งแต่ขั้นตอนของการสั่งใช้ยา การตีความคำสั่งใช้ยา การจ่ายยาตามคำสั่งใช้ยา การบริหารยาให้ผู้ป่วย และ ในขั้นตอนของการใช้ยาของผู้ป่วย (ASHP, 1993)

ASHP (1993) ได้แบ่งชนิดของความคลื่อนจากการใช้ยาออกเป็น 4 ชนิดใหญ่ คือ ความคลาดเคลื่อนจากการสั่งใช้ยา (prescribing errors), ความคลาดเคลื่อนจากการจ่ายยา (dispensing errors), ความคลาดเคลื่อนจากการบริหารยา (administration errors) และ ความคลาดเคลื่อนจากความร่วมมือในการใช้ยาของผู้ป่วย (patient compliance errors) ซึ่งสามารถแบ่งความคลาดเคลื่อนดังกล่าวแยกย่อยได้อีก 12 ชนิด ดังนี้

1. Prescribing errors หมายถึง ความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการเลือกใช้ชนิดยา ขนาดยา รูปแบบยา ปริมาณ วิถีทางในการบริหารยา ความเข้มข้นของยา อัตราเร็วในการบริหารยาที่ไม่ถูกต้อง หรือคำสั่งใช้ยาที่ไม่ได้รับอนุญาตโดยแพทย์ผู้มีอำนาจในการสั่งใช้ยาดังกล่าว รวมไปถึงคำสั่งใช้ยาที่ไม่ชัดเจน

2. Omission error หมายถึงความคลาดเคลื่อนที่เกิดเมื่อผู้ป่วยไม่ได้รับการบริหารยาตามคำสั่งแพทย์ภายในระยะเวลาที่กำหนดจนกระทั่งถึงเวลาในการบริหารยาคั้งถัดไป

3. Wrong time error เป็นความคลาดเคลื่อนที่เกิดเมื่อผู้ป่วยได้รับการบริหารยาภายในระยะเวลาที่เร็วหรือช้าเกินกว่าระยะเวลาที่กำหนด Barker, et al. (1966) ได้กำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมไว้ที่ มากกว่าหรือน้อยกว่า 30 นาทีนับจากเวลาที่แพทย์สั่งให้บริหารยา ซึ่งได้จากการเฉลี่ยเวลาที่พยาบาลต้องใช้ในการจัดเตรียมยาและบริหารยาให้ผู้ป่วยทุกคนจนเสร็จ

4. Unauthorized drug หรือ Unordered drug error เป็นความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นเมื่อผู้ป่วยได้รับยาที่แพทย์ไม่ได้สั่ง รวมไปถึงการให้ยาสลับคน ซึ่งทำให้ผู้ป่วยไม่ได้รับยาที่แพทย์สั่งด้วย

5. Improper dose error เป็นความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นเมื่อผู้ป่วยได้รับการบริหารยาในขนาดที่สูงหรือต่ำกว่าคำสั่งแพทย์

6. Wrong dosage-form error หมายถึงความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการบริหารยาที่มีรูปแบบแตกต่างไปจากคำสั่งแพทย์

7. Wrong drug-preparation error เป็นความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากยาที่เตรียมขึ้นด้วยวิธีการที่ไม่ถูกต้อง

8. Wrong administration-technique error หมายถึงความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการบริหารยาให้ผู้ป่วยด้วยเทคนิคที่ไม่ถูกต้อง เช่น รายงานของ Rosati และ Nahata พบการให้ยา penicillin G แบบฉีดเข้าทางหลอดเลือดดำ (IV bolus) แทนการหยดเข้าหลอดเลือดดำช้า ๆ (IV infusion) เป็นต้น

9. Deteriorated drug error หมายถึงความคลาดเคลื่อนที่เกิดเมื่อผู้ป่วยได้รับการบริหารยาที่เสื่อมสภาพทั้งทางกายภาพและเคมี ยาหมดอายุ หรือยาที่มีการเก็บรักษาที่ไม่เหมาะสม เช่นยาที่ต้องเก็บในตู้เย็นแต่นำมาเก็บไว้ที่อุณหภูมิห้อง

10. Monitoring error หมายถึงความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากไม่มีการทบทวนคำสั่งใช้ยาเพื่อแก้ไขปัญหาให้เหมาะสมกับผู้ป่วยหรือไม่ใช้ข้อมูลอาการทางคลินิกและทางห้องปฏิบัติการในการประเมินผู้ป่วยอย่างเพียงพอเพื่อให้ผู้ป่วยตอบสนองต่อการรักษา

11. Compliance error หมายถึงความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากผู้ป่วยมีพฤติกรรมที่ไม่ให้ความร่วมมือในการใช้ยาตามแพทย์สั่ง

12. Other medication error หมายถึงความคลาดเคลื่อนอื่น ๆ ที่ไม่เข้าเกณฑ์ข้างต้น

2.2.3.5 วิธีการตรวจวัดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา

วิธีการเก็บข้อมูลความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาในส่วนของการบริหารยามีอยู่ 4 วิธีหลัก ๆ คือ anonymous self reports โดยการใช้แบบสอบถาม, incident reports, critical incident technique และ direct observation (Allan and Barker, 1990)

Anonymous self reports เป็นวิธีที่บุคคลรายงานความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ ซึ่งมีข้อดีคือค่าใช้จ่ายต่ำ แต่มีข้อจำกัดคือ การรายงานขึ้นอยู่กับความใส่ใจ และการเห็นความสำคัญของความคลาดเคลื่อนที่พบของผู้รายงาน ซึ่ง Barker และ McConnell (1962) รายงานไว้ว่ามีการรายงานความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาด้วยความสมัครใจเพียง 6 รายงาน ภายในระยะเวลา 7 เดือนที่ทำการศึกษา

ในขณะที่วิธี Incident reports จะไม่มีการกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลที่ชัดเจน แต่จะต้องมีการรายงานอย่างเป็นระบบ เช่น มีการบันทึกเตือนให้แพทย์รับทราบ มีการบันทึกในแฟ้มประวัติผู้ป่วย เป็นต้น ซึ่งทำให้สามารถพัฒนาการรายงานได้อย่างเป็นระบบและทำได้ทั่วทั้งโรงพยาบาล แต่อัตราการรายงานอาจมีน้อย หากบุคลากรไม่ให้ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดย Barker และ McConnell (1962) พบว่า มีการรายงานแบบ incident report เพียง 36 รายงานใน 1 ปี เมื่อเทียบกับการใช้วิธี direct observation ซึ่งพบถึง 51,200 รายงานภายในระยะเวลาที่เท่ากัน

Critical incident technique เป็นการเก็บข้อมูลความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาถึงสาเหตุของการเกิดความคลาดเคลื่อนนั้น ๆ ร่วมด้วย สำหรับ Direct observation technique ซึ่งคิดค้นโดย Barker และ McConnell (1962) โดยผู้เก็บข้อมูลจะสังเกตการบริหารยาของพยาบาลโดยตรง หลังจากนั้นจึงเขียนทุกอย่างที่เกิดขึ้นรวมถึงยาที่ผู้ป่วยได้รับ

หลังจากนั้นจึงนำบันทึกดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับคำสั่งใช้ยาของแพทย์ในเวชระเบียนของผู้ป่วย ว่าตรงกันหรือไม่ ความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาจะเกิดขึ้น เมื่อพบว่าการปฏิบัติของพยาบาล ผู้บริหารยาให้ผู้ป่วยไม่ตรงกับคำสั่งแพทย์ ซึ่งวิธีการนี้จะทำให้สามารถเก็บข้อมูลชนิดของความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาได้มากกว่าวิธีการอื่น ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่วิธีนี้มีค่าใช้จ่ายสูง และทำให้ผู้เก็บข้อมูลเกิดความเหน็ดเหนื่อยได้ง่าย

2.2.3.6 ผลการศึกษาความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาสามารถเกิดได้ทั้งจาก แพทย์ พยาบาล และเภสัชกร สำหรับการศึกษาศึกษาความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาในขั้นตอนของการสั่งใช้ยาของแพทย์ (prescribing errors) Lesar *et al.* (1997) ได้รวบรวมความคลาดเคลื่อนจากการสั่งใช้ยาที่มีแนวโน้มทำให้เกิดผลที่ไม่พึงประสงค์ต่อผู้ป่วย ซึ่งถูกบันทึกโดยเภสัชกร รวมเป็นเวลา 9 ปี (ค.ศ 1987 – 1995) ณ โรงเรียนแพทย์แห่งหนึ่ง ผลการศึกษาพบว่า ประเภทความคลาดเคลื่อนจากการสั่งใช้ยาของแพทย์ที่พบบ่อย คือ สั่งใช้ยาในขนาดสูงเกินไปร้อยละ 37 สั่งใช้ยาในขนาดต่ำเกินไปร้อยละ 19.1 สั่งใช้ยาที่ผู้ป่วยเคยมีประวัติแพ้ยาร้อยละ 14.4 สำหรับกลุ่มยาที่มีปัญหาจากการสั่งใช้ยาที่พบบ่อยคือยาปฏิชีวนะร้อยละ 35.7 ยาในระบบหลอดเลือด และหัวใจร้อยละ 15.9 และ ยาในระบบทางเดินอาหารร้อยละ 7.0 ซึ่งแผนกผู้ป่วยที่พบความคลาดเคลื่อนมากที่สุดคือ แผนกผู้ป่วยอายุรกรรมคิดเป็นร้อยละ 40.2 และแผนกศัลยกรรม ร้อยละ 41.9 ความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาที่มีรายงานอยู่ในชั้นรุนแรงถึงร้อยละ 18.2 และช่วงเวลาที่ยกความคลาดเคลื่อนได้บ่อยที่สุดคือช่วงเวลา 8.00 – 16.00 นาฬิกา คิดเป็น 2.9 ครั้ง ต่อคำสั่งใช้ยา 1000 ครั้ง

การศึกษเปรียบเทียบความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาที่เกิดขึ้นในระบบการกระจาย ยาดังสรุปผลในตารางที่ 4 ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาศึกษาความคลาดเคลื่อนในขั้นตอนการบริหารยาให้ผู้ป่วยโดยพยาบาล ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่ยาจะถึงผู้ป่วย พบว่าอัตราความคลาดเคลื่อนที่ รายงานมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดนิยามความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาของผู้ทำวิจัย หรือวิธีที่ใช้ในการเก็บข้อมูล และลักษณะเฉพาะของสถานที่ที่ศึกษาแต่ละแห่งด้วย

การศึกษาวิจัยส่วนใหญ่ กำหนดนิยามความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา โดยไม่นับ ความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาที่เกิดจากการให้ยามืดเวลา (Hynniman, *et al.* 1970 ; Crawley, *et al.* 1971 ; Simborg and Derewicz, 1975 ; Lepinski, *et al.* 1986 ; Dean, *et al.* 1995 ; นิมนวล มัยคุณอุปัทม์ และคณะ, 2541) และใช้วิธีการสังเกตโดยไม่บอกวัตถุประสงค์ที่แท้จริง

ให้พยาบาลทราบ (disguised observation technique) โดยรายงานความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาที่พบเป็นโอกาสของความคลาดเคลื่อน (opportunities for errors) คือผลรวมของจำนวนครั้งของยาแต่ละขนาดการใช้ (dose) ที่พยาบาลให้ผู้ป่วยกับจำนวนครั้งของยาแต่ละขนาดการใช้ที่พยาบาลลืมให้ยาผู้ป่วยตามคำสั่งแพทย์

ตารางที่ 4 การศึกษาเปรียบเทียบอัตราการเกิดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา

การศึกษา	ระบบกระจายยาเดิม		ระบบยูนิตโดส		ร้อยละที่เปลี่ยน ในระบบยูนิตโดส
	TOE ⁴	ME (% ⁵)	TOE ⁴	ME (% ⁵)	
Hynniman, <i>et al.</i> (1970) (5 โรงพยาบาล) ²	-	-	6,061	(3.5)	-
	1,432 ¹	(11.5) ¹	-	-	-
	1,921	(8.3)	-	-	-
	788	(9.9)	-	-	-
	1,279	(20.6)	-	-	-
Crawley, <i>et al.</i> (1971) ¹	NA	(26)	NA	(2)	-24%
Simborg and Derewicz (1975) ²	1,428	(7.35)	1,234	(1.62)	-5.73%
Schnell (1976) ¹ (4 โรงพยาบาล)	3,123	37.2 (8.9)	3,235	38.5 (14.6)	+1.3%
	3,443	42.9 (14.5)	3,069	23.3 (12.9)	-16.6%
	3,103	20.1 (7.7)	2,883	7.8 (2.0)	-12.3%
	3,134	38.5 (9.6)	4,445	23.1 (3.7)	-15.4%
Lepinski, <i>et al.</i> (1986) ³	2,298	(8.53)	1,847	(0.97)	-7.56%
Dean, <i>et al.</i> (1995) ¹	2,576	(3.0)	919	(6.9)	(2 โรงพยาบาล)
McNally, <i>et al.</i> (1997) ¹ (2 หอผู้ป่วย)	247	62.8 (8.5)	250	39.2 (1.2)	-23.6%
	247	46.2 (13.4)	252	25.0 (3.6)	-21.2%
สุภาพร โอภาสพสุ (2539) ³ นันทนวล มัยคุณอุปถัมภ์ และ คณะ (2541) ³	475	28.2	697	6.88	-21.32%
	460	(19.35)	508	(1.38)	- 17.97%
มนทยา สุนันท์วิวัฒน์(1996) ³	4866	16.85	2922	3.53	- 80.0%

ที่มา : ¹ ระบบการกระจายยาแบบสำรองยาบนหอผู้ป่วย

² ระบบการกระจายยาแบบใบสั่งยารายบุคคล

³ ระบบการกระจายยาแบบผสม

⁴ Total of opportunities for errors (TOE)

⁵ Medication errors without wrong time errors

NA ย่อมาจาก Not available

ในขณะที่ Lepinski, *et al.* (1986) วัดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา โดยเปรียบเทียบ คำสั่งใช้ยาในเวชระเบียนผู้ป่วย กับจำนวนยาที่เหลือในขวดหรือลิ้นชักยาของผู้ป่วย ถ้าไม่ตรงกัน จึงจะนับว่าเกิดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา ซึ่งวิธีการนี้อาจทำให้ได้สถิติที่น้อยกว่าความเป็นจริงมาก และไม่สามารถตรวจสอบความผิดพลาดที่เกิดจากการให้ยาผิดคน ให้ยาซ้ำ หรือเร็วเกินไป (wrong time) หรือให้ยาในขนาดที่มากหรือน้อยเกินไป (wrong dose) นอกจากนี้ Lepinski, *et al.* (1986) ยังให้พยาบาลจดบันทึกความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาที่พบ และนำรายงานความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาเก็บไว้ที่ส่วนกลาง โดยพบความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาจากรายงานของพยาบาลที่จดบันทึก ในระบบการกระจายยาแบบผสม 6 ครั้งและระบบยูนิตได้ 14 ครั้ง ซึ่งปริมาณความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาที่บันทึกเกิดขึ้นน้อยกว่าการใช้วิธีแรกมาก ทั้งนี้อาจเกิดจากปัจจัยแทรกหลาย ๆ ประการ เช่น ความเข้าใจของพยาบาลต่อการบันทึกความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา และภาระงานที่มากเกินไป เป็นต้น

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างและจำนวนตัวอย่างที่ศึกษา ก็มีผลต่ออัตราการเกิดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาเช่นกัน กล่าวคือ Crawley, *et al.* (1971), Schnell (1976), Lepinski, *et al.* (1986), McNally, *et al.* (1997), ชูภาพร โอภาสพสุ (2539) และนิมนวล มัยคุณอุปถัมภ์ และคณะ (2541) ทำการศึกษาความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาก่อนและหลังเปลี่ยนไปใช้ระบบยูนิตได้ส ในหอผู้ป่วยเดียวกันโดยทำการศึกษาในหอผู้ป่วยอายุรกรรมหรือศัลยกรรม ซึ่งช่วยควบคุมตัวแปรที่อาจมีผลกระทบต่อผลการวิจัยได้ เช่น ประเภทของผู้ป่วย ความรู้และประสบการณ์ของพยาบาลในแต่ละหอผู้ป่วย และระบบการทำงานบนหอผู้ป่วย เป็นต้น ในขณะที่ Simborg และ Derewicz (1975) ศึกษาความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาในแต่ละระบบไปพร้อม ๆ กันในหอผู้ป่วยต่างหอกัน

สำหรับ Hynniman, *et al.* (1970) ศึกษาเปรียบเทียบความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา ระหว่างโรงพยาบาลถึง 5 แห่งที่ใช้ระบบการกระจายยาแตกต่างกัน ในทำนองเดียวกันกับ Dean, *et al.* (1995) ที่ทำการศึกษาความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยานบนหอผู้ป่วย 2 หอในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ใช้ระบบยูนิตได้ส 1 เดือน และ 6 หอผู้ป่วยในประเทศอังกฤษที่ใช้ระบบสำรองยาบนหอ

ผู้ป่วยร่วมกับการมีเภสัชกรประจำหอผู้ป่วยอีก 2 เดือน ซึ่งทำให้มีความแตกต่างของตัวอย่างการวิจัยสูง ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ ลักษณะของบุคคลากร ระบบการทำงาน ตลอดไปจนถึงนโยบายของโรงพยาบาล ทำให้ยากต่อการสรุปผลการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบอัตราการเกิดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาใน 2 ระบบดังกล่าว

สำหรับช่วงเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูลก็มีส่วนสำคัญเช่นกัน McNally, *et al.* (1997), ชูภาพร โอภาสพสุ (2539) และ Dean, *et al.* (1995) สังเกตการบริหารยาของพยาบาลตลอดเวลาที่พยาบาลเข้าเวรจนกระทั่งออกเวร ซึ่งทำให้สามารถเก็บข้อมูลทั้งในส่วนของยาที่มีการบริหารเป็นเวลาที่แน่นอน และยาที่ให้ทันทีหรือให้เฉพาะเวลาที่มีอาการ กล่าวคือ Dean, *et al.* (1995) ศึกษาความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา โดยสังเกตการทำงานของพยาบาลในช่วงเวลา 8.00 ถึง 22.30 นาฬิกา ส่วน ชูภาพร โอภาสพสุ (2539) สังเกตในช่วงเวลา 7.30 ถึง 17.30 นาฬิกา ในขณะที่ นิมนวล มัยคุณอุปถัมภ์ และคณะ, (2541) และ Lepinski, *et al.* (1986) สังเกตเฉพาะช่วงเวลาสำคัญๆ ที่มีการบริหารยาเท่านั้น คือ Lepinski, *et al.* (1986) สังเกตในช่วงเวลา 6.30 , 11.00 , 16.00 และ 20.00 นาฬิกา และ นิมนวล มัยคุณอุปถัมภ์ และคณะ (2541) สังเกตในช่วงเวลา 7.30, 12.00 และ 19.00 นาฬิกา เฉพาะวันราชการ การสังเกต ณ เวลาใดเวลาหนึ่งเช่นนี้ จะทำให้ไม่สามารถตรวจสอบความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาที่เกิดจากการให้ยามืดเวลา และความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นจากการให้ยานอกช่วงเวลาดังกล่าวได้ เช่น ยาที่ให้เฉพาะเมื่อมีอาการหรือยาที่ให้ทันทีทันใด (stat dose)

นอกจากนี้ข้อมูลความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาของ McNally, *et al.* (1997) ได้จากการสังเกตพยาบาลเพียงไม่กี่คน เนื่องจากสังเกตเฉพาะพยาบาลที่สมัครใจให้จับเวลาการทำงานที่เกี่วข้องกับยาเท่านั้น ในหอผู้ป่วยที่ศึกษาจำนวน 2 หอ คือ หอผู้ป่วยอายุรกรรมมีพยาบาลที่สมัครใจร้อยละ 24 และหอผู้ป่วยศัลยกรรมร้อยละ 33 อาจทำให้รายงานความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาที่เกิดขึ้นน้อยกว่าความเป็นจริง

นอกจากนี้รายงานการวิจัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ส่วนใหญ่ศึกษาเฉพาะความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยาในส่วนของยารับประทานเท่านั้น ในขณะที่รายงานความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการบริหารยาฉีดไม่ได้กล่าวถึงไว้อย่างชัดเจน

จากรายงานผลการศึกษาวิจัยดังกล่าว จึงพอสรุปได้ว่าระบบการกระจายแบบยูนิตได้สเป็นระบบการกระจายยาที่มีประสิทธิภาพ เพราะระบบดังกล่าวสามารถลดอัตราการเกิดความคลาดเคลื่อนจากการใช้ยา สามารถลดค่าใช้จ่ายโดยรวมจากการลดปริมาณและมูลค่ายาที่สำรองบนหอผู้ป่วย ยาหมดอายุ ยาเสื่อมสภาพและยาสูญหาย สามารถลดเวลาของพยาบาล

ในการจัดเตรียมจ่ายยาให้ผู้ป่วย ทำให้พยาบาลมีเวลาในการดูแลผู้ป่วยมากขึ้น และยังเปิดโอกาสให้เภสัชกรได้ทำงานด้านเภสัชกรรมคลินิกมากขึ้น เป็นการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับวิชาชีพมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับระบบการกระจายยาแบบเดิม แต่ระบบยูนิตโดสก็ยังมีข้อจำกัดอยู่บ้าง ในเรื่องของการจ่ายในการลงทุน อุปกรณ์ เครื่องมือ ความพร้อมของบุคลากร การประสานงานที่ดี และหากระบบไม่สมบูรณ์ก็สามารถก่อให้เกิดปัญหาเช่นเดิมได้อีก

2.2.4 การศึกษาระบบการกระจายยาผู้ป่วยใน ของโรงพยาบาลปัตตานี

สุพัตรา เมฆพิรุณ เป็นเภสัชกรประจำห้องจ่ายยาผู้ป่วยใน โรงพยาบาลปัตตานี ได้ทำการศึกษาระบบการกระจายยาแบบผสมซึ่งใช้ในโรงพยาบาลปัตตานี เพื่อหาปัญหาและแนวทางการแก้ไขในการพัฒนาระบบการกระจายยาผู้ป่วยในให้มีประสิทธิภาพต่อไป โดยทำการศึกษา 2 โครงการดังนี้คือ

2.2.4.1 โครงการบันทึกการใช้ยาของผู้ป่วยใน ประเภทไม่ชำระเงิน

สุพัตรา เมฆพิรุณ (2540) ทำการศึกษาเปรียบเทียบใบสั่งยาที่พยาบาลคัดลอกกับคำสั่งการใช้ยาของแพทย์ในเวชระเบียนผู้ป่วยในประเภทไม่ชำระเงินในระบบการกระจายยาแบบผสม เป็นระยะเวลาประมาณ 8 เดือน ผลการศึกษาพบความคลาดเคลื่อนจากการคัดลอกคำสั่งแพทย์ ซึ่งคลาดเคลื่อนจากไปจากคำสั่งแพทย์ในด้านชื่อยาร้อยละ 0.37 ด้านความแรงร้อยละ 1.86 ด้านขนาดยาร้อยละ 4.46 และด้านเวลาร้อยละ 2.97 และพบว่ามียาเหลือเมื่อผู้ป่วยกลับบ้านร้อยละ 42.46 มีการเบิกยาที่ใช้้น้อยกว่าที่ใช้จริงกับผู้ป่วยร้อยละ 8.18

จากผลการศึกษาจะเห็นว่ามียาเหลือค้างอยู่บนหอผู้ป่วยเมื่อผู้ป่วยกลับบ้านเป็นจำนวนมาก ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการเขียนเบิกยาแต่ละรายการจำนวนหลายวัน และเมื่อแพทย์สั่งหยุดยาก่อนที่ยาจะหมด ทางหอผู้ป่วยก็มีได้นำยาที่เหลือคืนห้องยา จึงทำให้มียาเหลือค้างอยู่บนหอผู้ป่วยเป็นจำนวนมาก และถ้าเป็นผู้ป่วยที่ต้องชำระเงิน ก็จะทำให้ชำระเงินเกินจากที่ใช้ไปจริง และสาเหตุที่มีการเบิกยาน้อยกว่าที่ใช้จริงกับผู้ป่วย เนื่องมาจากการใช้ยาที่มีอยู่บนหอผู้ป่วยก่อน ซึ่งบางครั้งไม่ได้มีการเบิกยาทดแทนยาสำรองตึกที่ใช้กับผู้ป่วย ดังนั้นถ้าเป็นผู้ป่วยที่ต้องชำระเงิน ก็จะทำให้ไม่ได้เก็บเงินจากผู้ป่วยตามจำนวนยาที่ได้ใช้ไปจริง

2.2.4.2 โครงการสำรวจรายการยาสำรองบนหอผู้ป่วยใน โรงพยาบาลปัตตานี

สุพัตรา เมฆพิรุณ (2540) ทำการสำรวจรายการยาสำรองบนหอผู้ป่วยในจำนวน 11 หอ เป็นระยะเวลา 1 ปี ในระบบการกระจายยาแบบผสม โดยกำหนดจำนวนการเบิกยาแต่ละครั้ง คือยาเม็ดเบิกได้ครั้งละ 3 วัน ยาฉีดครั้งละ 1 วัน และจัดทำบัญชีรายการยาสำรองบนหอผู้ป่วย และทำการตรวจสอบทุก ๆ 4 เดือน หากมีรายการยาใดเกินจากบัญชีจะเก็บคืนห้องยา หรือถ้ามีรายการยาใดขาด จะให้ทางหอผู้ป่วยทำการเบิกรายการยาให้ครบตามจำนวนที่ต้องสำรอง

ผลการศึกษาพบว่ามูลค่ายาเกินจากรายการยาที่สำรองโดยรวมมีมูลค่าลดลง (คิดเป็น 66,933 ; 57,455 ; 32120 บาท จากการสำรวจครั้งที่ 1, 2 และ 3 ตามลำดับ) ในขณะที่มูลค่ายาหมดอายุ (คิดเป็น 3,795 ; 2,295 ; 4,943 บาท จากการสำรวจครั้งที่ 1, 2 และ 3 ตามลำดับ) และ ยาขาดจากรายการยาสำรอง (คิดเป็น 28,446 ; 30,242 ; 12,591 บาท จากการสำรวจครั้งที่ 1, 2 และ 3 ตามลำดับ) ยังสรุปไม่ได้ชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามการควบคุมการเบิกยา และการตรวจสอบยาสำรองตึก สามารถลดปัญหายาเกินจากรายการยาสำรองได้บางส่วน ซึ่งปัญหาทั้ง 3 ข้างต้น ทำให้โรงพยาบาลต้องสูญเสียงบประมาณค่ายาโดยรวมปีละ 248,812 บาท